

Vennen en vissen – duurzaam bestrijden van zonnebaars valt niet mee

De zonnebaars uit Noord-Amerika, nog geen 15 centimeter lang maar in de natuur een serieus probleem door zijn vraatzucht, snelle reproductie en verbreiding.

foto Paul van Hoof

Leuk, zo'n zonnebaars in je vijver. Het fraaie visje eet veel muggenlarven, is gemakkelijk te houden en eet zelfs uit je hand. De populaire vis heeft ook minder prettige kanten: hij is een rover en vreet al het kleine spul wat hij tegenkomt, en één paartje in de vijver leidt al snel tot overbevolking. Driemaal raden wat de vissenhouder met zijn overvloedige baarzen doet.

RBoswachter Theo Bakker van Staatsbosbeheer weet er alles van. Al een jaar of tien houdt deze exotische vis hem flink bezig. “Hoe het begonnen is? Het Mastbos bij Breda is rijk aan amfibieën met bijvoorbeeld alpenwatersalamander, vinpootsalamander, kleine watersalamander, groene en bruine kikker. Op een gegeven moment was de zonnebaars daar en zag ik de amfibieënstand slinken. Het begon sluipend, maar het was al gauw een serieus probleem. Ook in andere terreinen zag ik de zonnebaars massaal verschijnen, vooral in geïsoleerde wateren.” In die tijd werd vanuit OBN en de subsidieregeling EGM veel gedaan aan herstel van vennen, vaak met hele positieve resultaten voor planten en dieren. De zonnebaars heeft naast vraatzucht de eigenschap de bodem flink om te woelen. Een gevolg was dat de bodem los werd, en het water zeer troebel. Hierdoor verdwenen de zojuist herstelde plantengemeenschappen. De vis ontwikkelde zich tot plaag en hielp de hele levensgemeenschap om zeep. Misschien hebben de venherstelprojecten de zonnebaars wel geholpen, al kent Bakker ook gebieden waar niets gedaan is en de vis toch zit. Hij is ervan overtuigd dat de zonnebaars profijt heeft gehad van maatregelen die gebieden natter hebben

gemaakt. “De zonnebaars heeft weinig nodig om zich te kunnen verplaatsen. Sommige verbindingen lijken onwaarschijnlijk. Zelf zag ik jonge visjes al spartelend een nat pad oversteken. Alsof de vissen migratiemogelijkheden ruiken zodra ergens wat water stroomt. Ze schieten er als een speer op af. En in korte tijd bevolken ze het nieuwe habitat waarbij ze de aanwezige soorten verdringen. Zoals we afgelopen jaar nog meemaakten met een leefgebied van de boomkikker.”

Onderzoeken en bestrijden

De zonnebaarsplaag in Zuid-Nederland belandde ook op de vergadertafel van het OBN-deskundigenteam Nat zandlandschap. “Er was actie nodig om het grote succes van het venherstel te continueren”, vertelt voorzitter André Jansen. “Maar wat te doen? De vennen leegvissen? Of ingrijpen in de levenscyclus van de vis en met gerichte beheer- en inrichtingsmaatregelen de soort bestrijden? Daarvoor moet je de soort goed kennen: waar plant hij zich voort; waar zet hij eieren af; hoe verspreidt de vis zich?” Ondanks het feit dat deze exoot al ruim honderd jaar vele vijvers siert was er over bestrijding weinig bekend. OBN besloot deze leemte te vullen

en startte een onderzoek onder leiding van Hein van Kleef van Stichting Bargerveen. Van Kleef werd bijgestaan door vele mensen die de vis en andere waterbeestjes voor hem ving. Het onderzoek richtte zich op twee hoofdvragen: in welke mate plant de zonnebaars zich voort in beken en wat zijn de mechanismen waardoor de omvang van populaties wordt gereguleerd? Naast inventarisaties en theorievorming speelden veldexperimenten een belangrijke rol bij het ontrafelen van de levenscyclus van de vis en het uitvinden van maatregelen waarmee vestiging en uitbreiding van zonnebaars kon worden voorkomen.

Theo Bakker was vanaf het begin nauw betrokken bij het onderzoek. "Hein van Kleef heeft het onderzoek wetenschappelijk opgezet en ik werkte vanuit de beheerpraktijk. Staatsbosbeheer en onze vrijwilligers hebben een deel van het veldexperiment uitgevoerd: Hein deed de ongewervelden, wij de rest." Na afronding van dit project heeft Bakker ook samen met Van Kleef en Jeroen van Delft van RAVON de veldwerkplaats over zonnebaars gegeven.

Beslissleutel

Het OBN-onderzoek heeft kennis opgeleverd over hoe de zonnebaars te bestrijden. Zo maakt het erg veel uit of er sprake is van stromend of stilstaand, van geïsoleerd liggend of verbonden water. Voor de beheerder is in het rapport een praktische beslissleutel opgenomen, waarop hij kan zien wat hij in

bepaalde situatie het beste wel of niet kan doen. Droogleggen lijkt succesvol, afvangen juist minder succesvol. Er is nog te weinig ervaring mee opgedaan om nu al te kunnen zeggen of het uitzetten van de predator snoek soelaas kan bieden.

Het droogleggen van wateren om van de zonnebaars af te komen is voor Bakker inmiddels een reguliere maatregel die hij de laatste jaren in talrijke vennen en poelen heeft toegepast. De resultaten zijn goed, mits het ven op geen enkele manier in contact komt met ander oppervlaktewater. Zelfs een grasland, dat tijdelijk wat drassig is, kan voldoende zijn de ongewenste vis weer in het ven te krijgen. Bakker: "Vergeet klassieke regels als 'je moet 25 procent van het water niet aanpakken om de gewenste flora en fauna te handhaven'. Want de inheemse fauna is waarschijnlijk al weg. Om effectief te zijn moet je de poel of ven helemaal droogzetten, de modder uitbaggeren en de bodem van een nieuwe zandlaag voorzien. Deze maatregel geldt trouwens niet alleen voor zonnebaars. Ik heb met blauwband hetzelfde probleem."

Hij heeft nog wel de nodige vragen. "We geven nu bakken vol geld uit om vennen droog te leggen. Misschien is het wel effectiever om piscicide (een kieuwgif) te gebruiken om van de invasieve vissen af te komen. Het is – zover ik weet – een vrij natuurlijke stof die maar 24 uur actief is en alle dieren met kieuwen doodt. Een veldexperiment lijkt me heel nuttig. Er zullen best onschadelijke soorten sterven,

maar die gaan er zonder maatregel ook aan. Ik ken poelen met zonnebaars en bruine dwergmeerval, en nul-komma-nul procent andere soorten..."

Liever teveel snoek dan zonnebaars

Bakker klinkt weer enthousiast als hij praat over zijn nieuwste project: "In november heb ik 800 jonge snoeken gekocht en in het Mastbos losgelaten. Met Hein van Kleef en onze vrijwilligers gaan we onderzoeken wat er gebeurt. Jaarlijks gaan we monitoren. We hopen een vermindering te zien van de zonnebaars en een toename van amfibieën. Maar dat zal nog moeten blijken. We weten nog helemaal niet wat de snoek gaat doen in de vennen. Maar deze vis is in elk geval veel gemakkelijker af te vangen dan de zonnebaars." Dit veldexperiment is een vervolg op het OBN-onderzoek en wordt gefinancierd door provincie Noord-Brabant. Als voorbereiding op het experiment heeft Staatsbosbeheer veel zonnebaars afgevangen. Het lokale vogelrevalidatiecentrum heeft de 95.000 visjes dankbaar aanvaard.

Bakker gaat ervan uit dat hij voorlopig nog wel bezig zal blijven met de zonnebaars. "Ze zullen niet snel uit de terreinen verdwijnen en de handelaar hier net over de grens waar ik de snoeken kocht, verkoopt ze nog gewoon." Bij belangrijke Nederlandse handelaren verdween de zonnebaars uit de schappen, mede dankzij een TV-reportage van het OBN-team over de problematiek. [HvdB]

Hein van Kleef en Theo Bakker zetten snoeken uit.

Als voorbereiding op het uitzetten van jonge snoeken heeft Staatsbosbeheer ca 95.000 zonnebaarsen afgevangen.

